

El sector cinematogràfic

Esteve Riambau

Departament de Comunicació Audiovisual i de Publicitat
(Universitat Autònoma de Barcelona)

Aquest capítol analitza l'evolució del cinema el bienni 2007-2008, en què contrasta un augment en la producció de films amb la tendència a la baixa en l'assistència d'espectadors a les sales a Catalunya. Mentrestant, les polítiques públiques per a l'impuls del sector han inclòs l'aprovació d'una nova legislació estatal, que garanteix la inversió dels operadors de televisió i protegeix el cinema independent, i la presentació de les bases d'una llei catalana que vetllarà pel cinema en català i la producció local.

És voluntat de la llei del cine protegir el productor independent perquè també es beneficiï de la inversió del 5% procedent de les televisions

1. Introducció

El paper de les televisions com a principal motor de la producció cinematogràfica i les reconversions de les formes tradicionals de distribució i exhibició cinematogràfiques amb un progressiu desplaçament del públic des de les sales vers un consum domèstic i individualitzat propiciat per les noves tecnologies constitueixen els grans eixos de la transformació que, els primers anys del segle XXI, experimenta el sector cinematogràfic tant a nivell espanyol com català. Aquest paisatge ja s'havia anat perfilant els darrers anys però ara és una realitat que ha provocat una regulació administrativa materialitzada en una llei de cine promulgada el 2007 a nivell estatal i en una futura llei autonòmica que, a principis de 2009, va fer públiques unes propostes programàtiques. Aquests canvis de tendències també obligaran, en un futur immediat, al replantejament metodològic del seu estudi, que no pot ignorar per més temps unes realitats tecnològiques i sociològiques fins ara excloses de les dades oficials i, per tant, de difícil quantificació més enllà de mesures indirectes. En cas contrari, l'anàlisi del sector cinematogràfic des de la perspectiva industrial ofereix un retrat parcial i esbiaixat d'una realitat molt més complexa.

2. Polítiques cinematogràfiques

La Llei del cine¹ defineix l'activitat cinematogràfica i audiovisual com “un element bàsic de l'entitat cultural d'un país” que justifica la necessitat d'adoptar un marc normatiu adequat i basat en quatre punts essencials: 1) la definició i el suport als sectors independents; 2) la lluita contra els desequilibris existents al mercat audiovisual; 3) l'adaptació a les noves tecnologies, en especial la digitalització, i 4) el suport a la creació i els autors com a origen de la relació que les seves obres estableixen amb el públic. El primer d'aquests punts delimita una figura, la del productor independent, que es defineix per oposició a la “influència dominant per part d'un servei de comunicació/difusió audiovisual”. Els mecanismes legals que, des de 2001, obliguen els operadors de televisió, públics i privats, a invertir un 5% del seu pressupost en producció cinematogràfica han provocat que les cadenes privades tendeixin a fer-ho a través d'empreses pròpies o subsidiàries. És, doncs, voluntat de la llei protegir el productor independent perquè també es beneficiï de la inversió del 5% procedent de les televisions. Les tenses discussions sobre aquest percentatge entre la UTECA, l'Administració i les associacions de productors van allargar l'aprovació de la llei fins el 28 de desembre de 2007 amb uns continguts addicionals que, en essència, poc varien la política de subvencions estatals fins ara vigent, basada en l'amortització de llargmetratges a partir d'un percentatge automàtic de la seva recaptació a taquilla o en els ajuts selectius i anticipats sobre projectes d'un especial valor artístic. La distribució i exhibició, la conservació del patrimoni cinematogràfic, els festivals, la promoció exterior, les noves tecnologies o la utilització de llengües cooficials diferents del castellà són altres sectors susceptibles d'ajudes contemplades per la citada llei, plenament en vigor des de l'aprovació, un any més tard, del reial decret que la desenvolupa.²

1. Llei 55/2007, de 28 de desembre, del cine (BOE, 29-12-2007).

2. Reial Decret 2062/2008, de 12 de desembre, pel qual es desenvolupa la Llei 55/2007, de 28 de desembre, del cine (BOE, 12-01-2009).

La Generalitat de Catalunya va esperar l'aprovació d'aquest marc legal estatal per proposar, a través de l'Institut Català de les Indústries Culturals (ICIC), unes noves bases reguladores de les convocatòries de subvencions per a la producció de llargmetratges "amb la finalitat d'impulsar la indústria audiovisual catalana cap a la consolidació d'una cinematografia pròpia promotora dels valors culturals i lingüístics catalans" (DOGC, 30-05-2008). Aquests objectius es manifesten en el foment del talent creatiu i, paral·lelament, en la consolidació d'un teixit industrial propi. Els criteris discriminen positivament la versió original catalana (subvenció del 15% del cost de la pel·lícula, sempre que els diàlegs i narració superin el 51% del text) sobre altres llengües (10% del cost) o les produccions locals sobre les coproduccions internacionals. A més d'aquests factors, els ajuts es basen en un sistema de punts que afavoreix els equips integrats per tècnics (10% de la subvenció) i actors (34%) nascuts o residents a Catalunya o el recurs a obres literàries, continguts, personatges o indrets de rodatge relacionats amb el país (24%). Aquestes mesures van acompanyades d'una dotació pressupostària de 16,65 milions d'euros per al 2008 i un màxim de 200.000 euros per producció, tant si es tracta de projectes amb una clara vocació comercial com de pel·lícules que apostin per l'experimentació formal en detriment de la repercussió pública.

Si la Llei del cine estatal havia nascut el 2007 amb voluntat de protegir la producció independent davant la competència que la irrupció de les cadenes privades de televisió pogués desencadenar en el sector cinematogràfic, les normes de protecció de la producció catalana sorgien com a reacció davant les alarmes desencadenades a l'àmbit local. Amb xifres de 2007, un volum de producció desproporcionadament elevat (més de 70 llargmetratges amb participació d'empreses catalanes) contrastava amb l'escassa difusió d'una tercera part d'aquests films, que repercuteix, molt especialment, en una quota de mercat del cinema en versió original catalana inferior al 0,8%.

Aquest dèficit del català al cinema, tant pel que fa a la producció pròpia com als doblatges o subtitulació de produccions foranes, les noves tecnologies i la defensa de la producció catalana, independentment de la llengua utilitzada, estan a les bases de la proposta d'una llei de cinema de Catalunya impulsada des del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació, encapçalat per Joan Manuel Tresserras. Aquest document, fet públic el març de 2009, havia estat llargament anunciat, formava part del programa de govern i tot just en aquesta data va ser sotmès a un debat amb el sector que s'anuncia polèmic (*Avui*, 05-03-2009, p. 38; *El Periódico*, 05-03-2009, p. 2-4; *El País*, 21-03-2009, p. 34-35). L'impuls de la versió original subtitulada, en contra d'una tradició social del doblatge arrelada al nostre país des d'abans del franquisme, i la voluntat que el 50% de l'exhibició cinematogràfica a Catalunya sigui en català es perfilen com l'escull més important a pactar amb els sectors de la distribució i l'exhibició i, molt especialment, amb unes *majors* nord-americanes que, el 1999, ja van obligar a fer marxa enrere al projecte d'un decret llei sobre el doblatge, llavors plantejat des del govern de Convergència i Unió.³ El contingut de l'actual projecte de llei, sorgit d'una conselleria adscrita a Esquerra Republicana de Catalunya, és molt més ambiciós i compta, de moment, amb el suport parlamentari dels socis del govern tripartit i de CiU, principal partit de l'oposició, mentre que Partit Popular i Ciutadans-Partit de la Ciutadania s'hi oposen.

L'impuls de la versió original subtitulada, i la voluntat que el 50% de l'exhibició cinematogràfica a Catalunya sigui en català es perfilen com l'escull més important a pactar amb els sectors de la distribució i l'exhibició i amb les *majors* nord-americanes

3. Vegeu aquest mateix capítol de l'*Informe de la comunicació a Catalunya 2000*.

Les televisions esdevenen el principal recurs per finançar un llargmetratge cinematogràfic des que la inversió del 5% del seu pressupost anual és obligatòria

3. La televisió com a font de finançament

La producció cinematogràfica espanyola i catalana recolza, essencialment, sobre tres fonts de finançament: la coproducció o els drets d'antena procedents d'operadors de televisió públics i/o privats, les subvencions públiques (estatals i/o autonòmiques) i la recaptació a taquilla. Donat que les segones no poden ultrapassar, en el millor dels casos, el 50% del cost de la pel·lícula ni el 75% de la inversió del productor i que la colonització de les sales d'exhibició per part del cinema nord-americà fa que sigui pràcticament impossible que cap llargmetratge espanyol amortitzi el seu cost amb la taquilla, les televisions esdevenen el principal recurs per finançar un llargmetratge cinematogràfic des que la inversió del 5% del seu pressupost anual és obligatòria. Fins el punt que el finançament mitjà per pel·lícula és d'uns 780.000 euros, quantitat molt significativa pel cost mitjà d'una pel·lícula espanyola, que puja a 2.700.000 euros. La quantitat mitjana invertida en pel·lícules espanyoles pels operadors l'import dels quals és superior als 100 milions d'euros anuals, equival al 30% del cost total de la producció cinematogràfica. Aquestes xifres posen de manifest que la seva presència és ara per ara imprescindible per a la producció i constaten que, sense la participació del finançament de les televisions, "fóra inviable la possibilitat d'aconseguir una indústria cinematogràfica sòlida" (SECRETARÍA DE ESTADO DE TELECOMUNICACIONES Y PARA LA SOCIEDAD DE LA INFORMACIÓN, 2008: 23).

Taula 1. Evolució del sistema d'inversió en cinema espanyol per part dels operadors de televisió (2006-2007)

Any	2006	2007
Llargmetratges produïts	150	172
Llargmetratges finançats per televisions	143	148
Finançament directe	41.051.098 (42,7%)	71.045.087 (61,6%)
Drets d'antena	55.053.447 (57,3%)	44.291.126 (38,4%)
TOTAL INVERSIÓ	96.104.545 (100,0%)	115.336.213 (100,0%)

Font: Secretaría de Estado de Telecomunicaciones y para la Sociedad de la Información (2008).

Les inversions globals de les cadenes de televisió, a nivell estatal, giren al voltant dels cent milions d'euros anuals, amb una tendència, cada cop més evident, a substituir la compra de drets d'antena per un finançament directe, que ha augmentat del 26,3% el 2004 i el 38,06% el 2005 al 43% el 2006 i el 61,62% el 2007, mentre que la compra de drets ha baixat del 73,6% el 2004 al 38,2% el 2007 (vegeu la taula 1). Els bons resultats comercials registrats per l'experiència pionera que Telecinco va dur a terme amb *Alatriste* (2006), amb més de tres milions d'espectadors a les sales espanyoles, han estat seguits per altres exemples igualment positius, i "l'existència d'importants pel·lícules coproduïdes per companyies participades per operadors televisius i que han superat amb escreix el milió d'espectadors a les sales d'exhibició espanyoles demostra que la col·laboració entre televisió i cinema pot traduir-se en resultats positius per ambdós mitjans" (SECRETARÍA DE ESTADO DE TELECOMUNICACIONES Y PARA LA SOCIEDAD DE LA INFORMACIÓN, 2008: 20).

Taula 2. Inversió dels principals operadors televisius (2007)

Operador	Cinema espanyol	Films TV espanyols	Cinema europeu	Films TV europeus	Total inversió
Antena 3 Televisión	20.460.404	355.000	11.850.000	1.521.250	34.186.654
Sogecable	18.103.971	300.000	11.090.248	—	29.494.219
Telecinco	25.373.340	2.346.826	3.727.407	1.608.837	33.056.410
TVE	34.851.301	1.332.266	1.215.000	—	37.398.567
TOTAL	98.789.016	4.334.092	27.882.655	3.130.087	134.135.850

Font: Secretaría de Estado de Telecomunicaciones y para la Sociedad de la Información (2008).

D'acord amb les modalitats d'inversió legalment acceptades, TVE –en tant que cadena pública d'àmbit estatal– va apostar clarament pel cinema espanyol, mentre que les cadenes privades van invertir no només quantitats globalment inferiors sinó també diversificades entre produccions espanyoles i europees (vegeu la taula 2). La modificació dels criteris aplicats per TVE en la compra de drets d'antena, a favor de produccions més comercials i en detriment de pel·lícules formalment més arriscades o documentals, es va produir a partir del canvi en la direcció de l'ens i del nomenament de Gustavo Ferrada com a responsable de l'àrea de cinema; i, de ben segur, repercutirà en futures opcions dels productors, conscients de la importància de la cadena pública en el finançament de llargmetratges.

TVC ha prosseguit la seva política de suport al cinema català. L'any 2007 la Corporació Catalana de Mitjans Audiovisuals va invertir 18 milions d'euros en la producció, mitjançant el conveni signat amb les associacions de productors. El 2008 va adquirir els drets d'antena de 30 projectes amb unes línies de sinergia específiques amb els nous criteris de subvenció de l'ICIC. El fons per a projectes en versió original catalana amb alta capacitat de difusió i exhibició, anunciat a principis de 2008 i dotat amb quatre milions d'euros aportats al 50% entre l'ICIC i TVC, s'ha repartit entre *Herois* (Pau Freixa), *El timbaler del Bruc* (Daniel Benmayor), *Eva* (Kike Maíllo) i un quart projecte a materialitzar el 2009: *Pa negre* (Agustí Villaronga).

4. Producció

La producció espanyola i catalana registrada els darrers anys segueix incrementant el nombre total de llargmetratges (vegeu la taula 3). Malgrat el descens d'espectadors a les sales, la proliferació de coproduccions més o menys minoritàries però que, a efectes legals, computen íntegrament com a produccions pròpies i un elevat percentatge de pel·lícules de baix cost (documentals o rodages amb equips reduïts i suport digital) justifiquen aquesta proliferació, que s'ha de mesurar en la justa proporció abans d'esbombar-la com un símptoma positiu del desenvolupament d'un hipotètic teixit industrial. Crida especialment l'atenció, tanmateix, l'augment quantitatiu que registra la producció catalana a partir de 2006 i que només es pot justificar per una major laxitud a l'hora d'establir els criteris legals per definir-ne la identitat nacional. Els nous criteris de subvenció establerts per l'ICIC des de 2008 són, en aquest sentit, molt més restrictius.

La producció espanyola i catalana registrada els darrers anys segueix incrementant el nombre total de llargmetratges

Entre les cinc pel·lícules espanyoles més taquilleres de 2007, n'hi ha tres amb presència de productores catalanes

Taula 3. Producció de llargmetratges espanyols^A i catalans^B (2002-2008)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Llargmetratges espanyols	137	110	133	142	150	172	174
Llargmetratges catalans	26	31	40	42	71	75	74
% catalans/espanyols	18,9	28,1	30,0	29,5	47,3	43,6	42,52

^A Produïts en el conjunt de l'Estat, incloent-hi Catalunya.

^B Produïts o coproduïts per alguna empresa amb seu social a Catalunya.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades fetes públiques anualment per l'Institut de la Cinematografia y de las Artes Audiovisuales (ICAA) i l'ICIC.

Una anàlisi més acurada d'aquest augment reflecteix una pujada significativa de documentals, amb un cost mitjà reconegut per l'ICIC d'una cinquena part d'un film de ficció, i coproduccions internacionals amb una aportació d'empreses catalanes habitualment minoritària. Si, en conjunt, la seva proporció durant l'any 2004 era del 42,5% del total de llargmetratges, el 2008 és del 63,5% (vegeu la taula 4). Una anàlisi individualitzada de la resta de llargmetratges de ficció pot revelar la naturalesa de les empreses que els produeixen. Mediapro i Filmax són les més potents, seguides d'altres productors amb una continuïtat solvent: Lluís Miñarro, Marta Esteban, Antonio Chavarrías, Antoni D'Ocon, Loris Omedes, Paco Poch, Xavier Atance o Josep Anton Pérez Giner. La resta correspon a un sector altament atomitzat, fins el punt que entre 2004 i 2007 "una seixantena de productors han produït o coproduït algun llargmetratge, i d'aquestes, més de la meitat n'han produït només un" (DEPARTAMENT DE CULTURA I MITJANS DE COMUNICACIÓ, 2009: 25). Algunes d'elles estan legalment registrades a Catalunya però, en realitat, representen interessos aliens que busquen en les subvencions autonòmiques un complement per al finançament dels seus projectes.

La participació de productors independents en projectes majoritàriament finançats per cadenes privades de televisió també maquilla uns resultats que afavoreixen a tothom: als primers, com a gestors d'un projecte de dimensions superiors a les seves possibilitats, i a les segones, per ajustar-se a una legislació vigent de la qual discrepen obertament; però també a una Administració pública catalana que no dubta a apropiarse els resultats globals sense fer explícits els matisos que els sustenten.

Taula 4. Llargmetratges produïts a Catalunya (2004-2008)

	2004	2005	2006	2007	2008
Total llargmetratges	40	42	71	75	74
Coproduccions internacionals	10	11	20	29	25
Documentals	7	14	16	16	22
Animació	0	0	2	3	2

Font: Unitat de Qualificació i Exhibició Audiovisual de l'ICIC. Comunicació personal, març de 2009.

Entre les cinc pel·lícules espanyoles més taquilleres de 2007, n'hi ha tres amb presència de productores catalanes (vegeu la taula 5). *El orfanato*, el gran èxit d'aquell any, és una coproducció entre Rodar y Rodar, una empresa amb seu a Barcelona i essencialment dedicada a la publicitat amb ocasionals incursions cinematogràfiques, i el suport financer i mediàtic de Telecinco. *Pérez, el ratoncito de tus sueños* és un film d'animació destinat al públic infantil, coproduït entre l'empresa argentina Patagonik Film Group (60%) i el grup català Filmax (40%) mitjançant la seva divisió d'animació ubicada a Galícia. Filmax (Castelao

Productions) també és al darrere de *REC*, l'única producció cent per cent catalana, però, tanmateix, en va vendre els drets a una empresa nord-americana, que és qui n'ha fet el *remake* en anglès de cara al mercat internacional (*Quarantine*, 2008).

Quatre de les cinc pel·lícules espanyoles que encapçalen la taquilla de 2008 estan finançades per cadenes privades de televisió (Telecinco, en el cas de *Los crímenes de Oxford* i *Che, el argentino*; Antena 3 Televisión, en el de *Mortadelo y Filemón. Misión: Salvar la Tierra* i *Vicky, Cristina, Barcelona*). *Astérix en los Juegos Olímpicos*, la cinquena, és una coproducció internacional en la qual la participació espanyola –finançada per la sucursal d'una distribuïdora nord-americana– es limita a un 10%. Dues de les cinc pel·lícules tenen presència catalana, però *Vicky, Cristina, Barcelona* només en el 50% aportat per Mediapro, i la nova aventura de *Mortadelo y Filemón* és fruit de la iniciativa de Zeta Audiovisual, una empresa amb històriques vinculacions amb Antena 3 Televisión.

Quatre de les cinc pel·lícules espanyoles que encapçalen la taquilla de 2008 estan finançades per cadenes privades de televisió

Taula 5. Recaptació estatal dels films espanyols més taquillers (2007-2008)

2007				2008			
Títol	Estrena	Recaptació	Espectadors	Títol	Estrena	Recaptació	Espectadors
1. <i>El orfanato</i>	10.9.07	24.317.951	4.274.355	1. <i>Los crímenes de Oxford</i>	18.01.08	8.201.220	1.421.063
2. <i>REC</i>	20.11.07	7.748.900	1.341.951	2. <i>Mortadelo y Filemón. Misión: Salvar la Tierra</i>	25.01.08	7.706.810	1.363.275
3. <i>Las 13 rosas</i>	14.09.07	4.321.579	786.438	3. <i>Vicky, Cristina, Barcelona</i>	19.09.08	7.459.286	1.240.343
4. <i>Café solo o con ellas</i>	29.06.07	2.437.791	450.400	4. <i>Che, el argentino</i>	05.09.08	6.830.886	1.161.635
5. <i>Pérez, el ratoncito de tus sueños</i>	10.11.06	2.182.273	423.514	5. <i>Astérix en los Juegos Olímpicos</i>	08.02.08	5.905.546	1.051.286

Nota: En trama les pel·lícules amb presència de productores amb seu a Catalunya.
Font: ICAA (2008 i 2009).

Tots aquests matisos s'han de tenir presents davant les fluctuacions d'espectadors de cinema de producció catalana registrats els darrers anys. Els 1.792.535 espectadors de 2006 augmenten fins a 2.108.513 el 2007 per tornar a baixar a 1.826.735 el 2008. Vista en perspectiva, aquesta evolució només s'interpreta gràcies a l'èxit puntual de dos únics títols adscrits al gènere de terror (*El orfanato* i *REC*) que, el 2007, acumulen el 52,3% del conjunt d'espectadors (vegeu la taula 6).

Taula 6. Recaptació a Catalunya dels films catalans més taquillers (2007)

Títol	Estrena	Recaptació	Espectadors
<i>El orfanato</i>	10.09.07	4.639.089	760.130
<i>REC</i>	20.11.07	2.130.192	344.663
<i>La caja Kovak</i>	11.12.06	364.794	61.479
<i>Pérez, el ratoncito de tus sueños</i>	10.11.06	346.940	61.361
<i>Las vidas de Celia</i>	16.01.07	275.368	48.496

Font: ICIC (2008).

L'anàlisi dels llargmetratges amb participació catalana més vistos durant el 2008 també ofereix resultats reveladors sobre les empreses que els sustenten i la naturalesa dels mateixos productes a l'hora d'arribar al públic (vegeu la taula 7).

Dues empreses catalanes sobresurten per damunt de les altres en termes industrials: Filmax i Mediapro

Taula 7. Recaptació a Catalunya dels films catalans més taquillers (2008)

Títol	Estrena	Recaptació	Espectadors
<i>Vicky, Cristina, Barcelona</i>	19.09.08	2.425.536	380.396
<i>Mortadelo y Filemón. Misión: Salvar la Tierra</i>	25.01.08	1.323.712	214.199
<i>Fuera de carta</i>	11.04.08	742.248	119.378
<i>Transsiberian</i>	24.10.08	621.956	98.781
<i>Cobardes</i>	25.04.08	470.494	77.074
<i>Diario de una ninfomana</i>	17.10.08	443.071	71.146
<i>Carlitos y el campo de los sueños</i>	22.08.08	265.374	44.888
<i>Camino</i>	26.09.08	226.775	36.201
<i>Carl Gustav Jung</i>	17.08.07	223.538	35.778
<i>Inhumano</i>	23.11.07	214.926	34.927

Font: Unitat de Qualificació i Exhibició Audiovisual de l'ICIC. Comunicació personal, març de 2009.

L'esperat resultat del rodatge de Woody Allen a Barcelona encapçala la relació, amb recaptacions superiors a la resta però molt menys espectaculars que les obtingudes un any abans per *El orfanato*. Altres dos títols, *Transsiberian* i *Inhumano*, són també coproduccions internacionals. Antena 3 Televisión és al darrere de cinc d'aquests films, i Globomedia –una altra empresa televisiva– plana damunt de la pel·lícula infantil *Carlitos y el campo de los sueños*. Crida l'atenció la presència d'un documental dirigit per Salomón Shang, *Carl Gustav Jung*, entre els deu llargmetratges més vistos: si més no, pel fet d'haver-se estrenat en una única sala a Barcelona, en ple estiu, i perquè, quan la van reposar el 4 de novembre –en sessió única i en un altre local gestionat pel mateix realitzador–, la productora feia pública una nota de premsa que proclamava haver superat els 10.000 espectadors, menys d'una tercera part dels finalment declarats oficialment.

Dues empreses catalanes sobresurten per damunt de les altres en termes industrials. Es tracta de Filmax, amb interessos en els sectors de la distribució i l'exhibició, i Mediapro, ben connectada amb una cadena de televisió privada –La Sexta– i amb la gestió dels drets de transmissions esportives. Tres dels cinc títols més vistos el 2007 i també el 2008 corresponen a la primera d'aquestes marques, mentre que Mediapro coprodueix *Vicky, Cristina, Barcelona* (Woody Allen, 2008) i *Camino* (Javier Fesser, 2008). El gran èxit d'*El orfanato* (Juan Antonio Bayona, 2007) i *REC* (Jaume Balagueró i Paco Plaza, 2007) ha consolidat el cinema de terror com una aposta comercial, seguida, amb més o menys fortuna, per *Los cronocrímenes* (Nacho Vigalondo, 2007), *Eskalofrío* (Isidro Ortiz, 2007), *La habitación de Fermat* (Rodrigo Sopeña i Luis Piedrahita, 2007) o *El último justo* (Manuel Carballo, 2007). El cinema d'animació, una altra de les apostes estratègiques de Filmax, s'ha traduït en *Donkey Xote* (José Pozo, 2007), *Nocturna* (Adrià Garcia i Víctor Maldonado, 2007) i *Pérez, el ratoncito de tus sueños 2* (Andrés G. Schaer, 2008) o *Rovelló: Un Nadal sense Noel* (2007), produïda i dirigida per Antoni d'Ocon.

Aquest cinema comercial que ha trobat el seu públic és un dels grans capitals que ha aconseguit el cinema català d'aquests darrers anys. L'altre són els films d'autors ja consolidats, com Ventura Pons (*Barcelona (un mapa)*, 2007; *Forasters*, 2008), José Luis Guerín (*En la ciudad de Sylvia*, 2007), Jaime Rosales (*La soledad*, 2007; *Tiro en la cabeza*, 2008), els veterans Pere Portabella (*El silenci abans de Bach*, 2007) i José María Nunes (*A la soledad*, 2007) o Albert Serra, aclamat en diversos festivals internacionals

per *El cant dels ocells* (2008). Una nova generació de cineastes amb mirada pròpia apareix darrere de títols com *Yò* (Rafa Cortés, 2007), *Lo bueno de llorar* (Matías Bize, 2007), *Lo mejor de mí* (Roser Aguilar, 2007) o *Pas a nivell* (Pere Vilà, 2007), mentre que el documental de creació segueix donant bons fruits: *Can Tunis* (Paco Toledo i José González Morandi, 2007), *3055 Jean Leon* (Agustí Vila, 2007), *Hermanos Oligor* (Joan López Lloret, 2007), *Llach: La revolta permanent* (Lluís Danés, 2007), *Septiembre* (Carles Bosch, 2007), *Arropiero, el vagabundo de la muerte* (Carles Balagué, 2008), *Bucarest, la memòria perduda* (Albert Solé, 2008), *Mirant al cel* (Jesús Garay, 2008), *Nedar* (Carla Subirana, 2008) o *El somni* (Christophe Farnarier, 2008).

El triomf de *La soledad*, *Camino* i *Bucarest, la memòria perduda* a les darreres edicions dels premis Goya; el premi Gaudí, atorgat per la recentment creada Acadèmia del Cinema Català a *El cant dels ocells*, o els nombrosos reconeixements internacionals a *Vicky*, *Cristina*, *Barcelona*, inclòs l'Oscar a Penélope Cruz com a millor actriu de repartiment, avalen el prestigi d'aquests títols.

Les descàrregues de pel·lícules de la Xarxa, majoritàriament il·legals, constitueixen una font important de consum cinematogràfic que no només afecta l'economia del sector sinó que en dificulta l'estudi

5. Distribució i exhibició

El consum de cinema en sales segueix un progressiu declivi, tant a Catalunya com al conjunt de l'Estat. A Catalunya, dels 25.456.933 espectadors registrats el 2006 es baixa a 23.927.465 el 2007 i a 22.373.110 el 2008 (vegeu la taula 9). Si es compara aquesta darrera xifra amb els 29.034.898 espectadors de 2004, la pèrdua és d'un 23% en un període de només quatre anys. De les 782 pantalles en 184 sales registrades a Catalunya el 2006 es passa, en canvi, a 797 en 180 locals. Aquesta paradoxa només s'explica per la reconversió de grans locals en multisales que intenten sobreviure a la crisi d'espectadors amb l'augment d'una oferta que satura les cartelleres i escurça la vida mitjana de les pel·lícules, que, poc després o fins i tot abans, el públic veu a l'àmbit domèstic. Les sales d'exhibició catalanes més freqüentades el 2007 van ser: Imax Port Vell Sala 1; Cinesa La Maquinista S13; Cinesa La Maquinista S10 i Cinesa Diagonal S2. El 2008 es repeteixen els mateixos locals, tots ells ubicats dins de centres comercials de Barcelona (ICAA, 2008 i 2009).

La migració dels espectadors des del consum públic i col·lectiu al privat i domèstic va començar amb la televisió, va seguir amb el vídeo i s'ha multiplicat amb el DVD i les diferents finestres televisives (pagament per visió, abonament i en obert), a més de la pantalla de l'ordinador o la del telèfon mòbil. Les descàrregues de pel·lícules de la Xarxa, majoritàriament il·legals, constitueixen una font important de consum cinematogràfic que no només afecta l'economia del sector sinó que en dificulta l'estudi. Les dades anuals que registra el Ministeri de Cultura només donen fe de les pel·lícules editades en DVD amb un major nombre de còpies, sense especificar-ne quantes ni el consum. El Baròmetre de la Comunicació i la Cultura (Fundacc) recull el perfil sociològic de l'espectador de cinema segons el nombre de pel·lícules, la llengua o el tipus de local, però ignora qualsevol altra forma de consum que no sigui la sala d'exhibició. Cal recórrer a fonts no oficials, sovint interessades i de dubtosa fiabilitat acadèmica, per fer-se una idea del volum de la pirateria. La patronal Asociación Videográfica Española Independiente

Entre 2005 i 2008, a les sales catalanes es manté la quota del cinema nord-americà i augmenta la del cinema espanyol en detriment del de la Unió Europea i el català

(AVEI), que agrupa petites distribuïdores dedicades al cine d'autor, xifra en 207 milions les pel·lícules descarregades il·legalment durant el 2007, i en preveu uns 350 milions el 2008, equivalents a 43 films per internauta i any (*Fotogramas*, núm. 1982, p. 153). D'aquesta xifra, Ángeles González Sinde, presidenta de l'Acadèmia de les Arts i de les Ciències Cinematogràfiques d'Espanya, n'extrapola el mateix 15% de la quota de pantalla que ocupa el cinema espanyol al percentatge de descàrregues (*Público*, 13-3-2009, p. 36-37); però no està clar que aquells que descarreguen il·legalment pel·lícules de la Xarxa estiguin disposats a pagar per veure-les, ni que el percentatge de cinema espanyol descarregat sigui equivalent al consumit en sales. HispaShare.com, un popular web d'enllaços a descàrregues de pel·lícules P2P a través d'eMule, afirma que de les cent més sol·licitades el 2008, només cinc eren espanyoles o catalanes (*Mortadelo y Filemón. Misión: Salvar la Tierra, Los crímenes de Oxford, El orfanato, REC i Fuera de carta*) i, d'un total de 22.000.000 de descàrregues, només 200.000 corresponien a produccions de l'Estat (RODRÍGUEZ, 2008). En contrapartida, EGEDA va obrir Filmotech el març de 2007, un portal per a la descàrrega de continguts de pagament. En poc menys de dos anys s'han registrat uns vint mil usuaris i s'han descarregat 130.000 continguts a preus competitiu amb el lloguer dels videoclubs; aquesta xifra podria ser superior si no s'exigís a l'usuari un PC amb Windows legalment registrat. La productora i distribuïdora Filmmax també ha obert un portal, Yodecido.com, amb un canal de televisió que permet veure pel·lícules gratis en *streaming* (visualització immediata sense descàrrega) a canvi de publicitat (*Público*, 13-3-2009, p. 37).

D'aquestes dades es dedueix que el cinema espanyol i català no consta entre les preferències de l'espectador, sigui quina sigui la pantalla on s'exhibeixi. Mentre que la pèrdua d'espectadors al conjunt espanyol (vegeu la taula 8) afecta amb més insistència la producció pròpia, amb una davallada del 32,6% entre 2005 i 2008, a les sales catalanes (vegeu la taula 9) es manté la quota del cinema nord-americà i augmenta la del cinema espanyol en detriment del de la Unió Europea i el català, sens dubte com a conseqüència de l'excel·lent acollida que *El orfanato* i *REC* havien obtingut el 2007.

Taula 8. Espectadors de cinema (en milions d'entrades venudes) a l'Estat espanyol segons la nacionalitat de les pel·lícules exhibides en sales (2005-2008)

	2005	2006	2007	2008
Cine espanyol	21,29	18,77	15,80	14,36
Cine estranger	106,36	102,88	101,13	93,45
TOTAL	127,65	121,65	116,93	107,81

Font: ICAA (2008 i 2009).

Taula 9. Espectadors de cinema a Catalunya segons procedència del productor principal del llargmetratge (2007-2008)

	2007	2008	Variació (%)
Catalunya	2.108.513	1.826.735	-13,36
Reste Estat espanyol	1.056.774	1.204.538	+13,98
Unió Europea	4.338.542	3.039.468	-29,94
Estats Units	15.648.888	15.776.824	+0,82
Reste del món	774.748	525.545	-32,17
TOTAL	23.927.465	22.373.110	-6,47

Font: Unitat de Qualificació i Exhibició Audiovisual de l'ICIC. Comunicació personal, març de 2009.

La quota de pantalla del cinema espanyol (inclòs el català) al conjunt de l'Estat oscil·la, doncs, entre el 13,51% (2007) i el 13,31% (2008), mentre que la del català a Catalunya és del 8,7% el 2007 i el 8,16% el 2008. Aquests percentatges inclouen qualsevol pel·lícula amb participació d'empreses locals, independentment de la llengua i del percentatge de coproducció. En termes econòmics, a la quota de pantalla ocupada per pel·lícules de nacionalitat nord-americana cal sumar-hi els beneficis dels films distribuïts per empreses subsidiàries de les grans multinacionals que controlen el mercat amb productes de qualsevol nacionalitat, inclosos alguns dels espanyols o catalans més taquillers.

A Catalunya, aquestes sis empreses (UIP Spain, Hispano Fox Film, Sony Pictures España, Warner Bros España, The Walt Disney Company Iberia i TriPictures) acumulaven un 68,59% del conjunt del mercat de 2007 (vegeu la taula 10).

La quota de pantalla del cinema espanyol al conjunt de l'Estat oscil·la, entre el 13,51% (2007) i el 13,31% (2008) mentre que la del català a Catalunya és del 8,7% el 2007 i el 8,16% el 2008

Taula 10. Presència de les majors nord-americanes al mercat de distribució a Catalunya (2007)

Distribuïdora	Llargmetratges distribuïts	Espectadors	Recaptació	Quota mercat
Warner Bros	38	4.279.673	25.544.166	18,17%
Hispano Fox	46	3.375.473	20.049.037	14,26%
Universal	33	3.273.020	19.491.223	13,87%
Walt Disney	35	2.358.891	14.066.571	10,01%
Sony Pictures	36	2.078.201	12.438.216	8,85%
TriPictures	20	797.287	4.820.566	3,43%
TOTAL	208	16.162.545	96.409.779	68,59%

Font: ICIC (2008).

6. Política lingüística

La implantació del català al cinema es manté com una de les prioritats de la Generalitat de Catalunya. Els resultats d'aquests últims anys palesen, tanmateix, el fracàs d'una política incentivadora basada en subvencionar doblatges de pel·lícules estrangeres a distribuïdores en general poc predisposades a rendibilitzar aquesta inversió, que el 2007 va ser de 2.131.409,34 euros i el 2008, en xifres no definitives, d'1.857.758,69 euros.⁴ El projecte de llei de cinema planteja, en aquest sentit, una alternativa que conjuga la subvenció amb una capacitat sancionadora i que, en un termini de tres anys, es fixa com a objectiu que el 50% de les còpies distribuïdes a Catalunya sigui en versió catalana (original, doblada i/o subtitulada).

El nombre d'espectadors de pel·lícules exhibides en sales en llengua catalana durant els anys 2007 (793.266) i 2008 (775.449) és superior al de 2006 (624.856) però inferior al de 2005 (807.524), amb proporcions de quota de pantalla que es mouen al voltant del 3%, sense que un major nombre de còpies (145 el 2007 contra 87 el 2005) n'hagi augmentat significativament la demanda (vegeu la taula 11). L'any 2008 s'han exhibit 146 títols, dels quals 25 en versió original en català, 98 doblats i 23 subtitulats.

4. Secretaria de Política Lingüística. Comunicació personal, març de 2009.

El llargmetratge més vist dels exhibits en català el 2008 és *Vicky, Cristina, Barcelona*

Taula 11. Espectadors de cinema en català (2005-2008)

	2005	2006	2007	2008
V. O. catalana	133.956 (13)	122.955 (25)	194.329 (32)	142.406 (25)
Doblats	673.370 (73)	486.132 (70)	565.131 (92)	603.237 (98)
Subtitulats	198 (1)	15.769 (6)	33.806 (21)	29.806 (23)
TOTAL	807.524	624.856	793.266	775.449

Nota: Entre parèntesi, el nombre total de films exhibits en cada apartat.

Font: ICIC (2008) i Unitat de Qualificació i Exhibició Audiovisual de l'ICIC. Comunicació personal, març de 2009.

La majoria dels títols exhibits són produccions nord-americanes distribuïdes per les mateixes *majors* que copen el mercat, doblades a costa de subvencions públiques i adreçades a un públic juvenil –amb una clara vocació comercial– o a espectadors infantils, en aquest cas sota la calculada estratègia que, en ser acompanyats com a mínim per un adult, augmentaran la quota, encara que molt per sota de les expectatives polítiques. Pel que fa a les versions originals catalanes, n'hi ha que corresponen a pel·lícules rodades en aquesta llengua (*El coronel Macià*), rodades en castellà i després doblades en algunes còpies pels mateixos actors o d'altres (*Les vides de Cèlia*) i documentals que utilitzen diverses llengües en distintes proporcions (*Raval, Raval*) (vegeu la taula 12). Amb dades de 2007, de 854.906 projeccions de pel·lícules als cinemes de Catalunya, només el 2,25% van ser en versió doblada al català, i el 0,61% en versió original catalana, mentre que el 89,18% corresponen a versions castellanes (doblades i originals). El 2008, els 146 llargmetratges exhibits en català van atreure 775.449 espectadors, un 3,4% del total, i un 2,3% menys que l'any anterior.

Pel que fa al 2008, cal destacar que el llargmetratge més vist dels exhibits en català és *Vicky, Cristina, Barcelona*, una coproducció al 50% entre una empresa catalana, Mediapro, i els Estats Units, amb una xifra d'espectadors (140.765) que triplica els del doblatge al català (42.508) d'*Indiana Jones i el Regne de la Calavera de Cristall*, dirigit per Steven Spielberg. Dins dels deu primers títols d'aquest rànquing també hi ha altres tres produccions catalanes rodades en altres llengües (*Myway, Die Stille vor Bach* i el documental *Barcelona Kapital*) i una producció nord-americana (*Elegy*) dirigida per la catalana Isabel Coixet.

Taula 12. Llargmetratges més vistos en català (2007)

Doblats	Espectadors
<i>Shrek 3</i>	67.437
<i>Ratatouille</i>	59.712
<i>Harry Potter i l'ordre del Fènix</i>	34.721
<i>Doraemon i el petit dinosaure</i>	29.810
<i>Descobrint els Robinsons</i>	21.321
V. O. Catalana	
<i>El coronel Macià</i>	37.640
<i>Les vides de Cèlia</i>	25.635
<i>Raval, Raval</i>	22.646
<i>La vida abismal</i>	19.384

Font: Secretaria de Política Lingüística (2008).

Taula 13. Llargmetratges més vistos en català (2008)

Estrangers doblats	Espectadors
<i>Indiana Jones i el Regne de la Calavera de Cristall</i>	42.508
<i>Wall-E, batalló de neteja</i>	39.006
<i>Kung Fu Panda</i>	35.889
<i>Madagascar 2</i>	26.317
<i>L'ànec lleig i jo</i>	21.681
<i>Elegy</i>	21.278
Producció pròpia	
<i>Vicky, Cristina, Barcelona</i>	140.765
<i>Myway</i>	24.492
<i>Barcelona Kapital</i>	21.414
<i>Die Stille vor Bach</i>	20.912

Font: Unitat de Qualificació i Exhibició Audiovisual de l'ICIC. Comunicació personal, març de 2009.

7. Conclusions

El cinema, a escala global, està experimentant una profunda transformació, tant pel que fa a les formes de producció com al consum. El descens d'espectadors en sales d'exhibició manté un progressiu declivi en benefici de la proliferació de diverses pantalles domèstiques i suports derivats de les noves tecnologies, en una proporció ara per ara ignorada per les administracions públiques. Al conjunt de l'Estat espanyol, les televisions constitueixen la principal font de finançament dels llargmetratges cinematogràfics, i la recentment aprovada Llei del cine regula les inversions dels operadors a fi d'afavorir la producció independent. A Catalunya, l'augment de la producció cinematogràfica dels darrers anys s'explica bàsicament per la proliferació de coproduccions amb baixa participació d'empreses catalanes o la producció de films de baix cost. Mai com fins ara, tanmateix, el cinema de producció catalana havia obtingut èxits de públic tan notoris com *El orfanato* i *REC*, la difusió internacional de *Vicky, Cristina, Barcelona* o el reconeixement cultural de diverses produccions amb vocació artística que han circulat per festivals o pantalles alternatives d'arreu del món. La difusió dels films en versió original catalana, per sota d'un 1% de quota de mercat, és una assignatura pendent molt més urgent que la també precària acollida (2,25%) del doblatge subvencionat de produccions estrangeres. La proposta de bases per a la llei de cinema a Catalunya esdevé una arriscada aposta de futur que pretén equiparar les proporcions del doblatge amb els de la versió original subtitulada, augmentar l'oferta del català a les pantalles i consolidar la producció pròpia. De la seva aprovació i aplicació en depèn, en bona part, el futur immediat del cinema al nostre país.

La difusió dels films en versió original catalana, per sota d'un 1% de quota de mercat, és una assignatura pendent molt més urgent que la també precària acollida (2,25%) del doblatge subvencionat de produccions estrangeres

Referències

DEPARTAMENT DE CULTURA I MITJANS DE COMUNICACIÓ (2009): *Proposta de bases per a la Llei del Cinema de Catalunya*. Barcelona: Generalitat de Catalunya [Text mecanografiat].

INSTITUT CATALÀ DE LES INDÚSTRIES CULTURALS (2008): *Balanc de l'exhibició cinematogràfica a Catalunya 2007 (Informes sobre les indústries culturals a Catalunya, 30 de juliol del 2008)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.

INSTITUTO DE LA CINEMATOGRAFIA Y DE LAS ARTES AUDIOVISUALES (2008): *Boletín informativo. Anexo cultura en cifras. Películas, recaudaciones, espectadores. Datos 2007*. Madrid: Instituto de la Cinematografía y de las Artes Audiovisuales.

INSTITUTO DE LA CINEMATOGRAFIA Y DE LAS ARTES AUDIOVISUALES (2009): *Boletín informativo. Anexo cultura en cifras. Películas, recaudaciones, espectadores. Datos 2008*. Madrid: Instituto de la Cinematografía y de las Artes Audiovisuales.

RODRÍGUEZ, DELIA (2008): *Internet, el menor de los problemas del cine español* [En línia].
<http://www.soitu.es/soitu/2009/02/02/vidadigital/1233600531_166247.html> [Consulta: febrer de 2009].

SECRETARÍA DE ESTADO DE TELECOMUNICACIONES Y PARA LA SOCIEDAD DE LA INFORMACIÓN (2008): *Informe sobre el cumplimiento en los ejercicios 2006/2007, por parte de los operadores de televisión, de la obligación de financiación anticipada de largometrajes y cortometrajes y películas para televisión, europeos y españoles* [En línia]. Madrid: Ministerio de Industria, Turismo y Comercio.
<<http://www.mityc.es/NR/rdonlyres/69D557AD-15C2-497B-A082-4D966022FB2B/0/INFORMEGENERAL2007.pdf>>
[Consulta: novembre de 2008].